

Kanadske družbenogospodarske prelomnice

IZVLEČEK

Kanada doživlja temeljite družbenogospodarske spremembe, povezane z liberalizacijo temeljnih državnih dokumentov in globalizacijo. Učinki so vidni v naraščajoči pestrosti in manjši kohezivnosti kanadske pluralistične družbe, ki postaja čedalje pomembnejši razvojni dejavnik na območju Pacifiškega obroča. Prispevek se osredotoča na kanadske družbenogospodarske prelomnice: okrepljeno vlogo kanadskega gospodarstva v Severni Ameriki, tradicionalna trenja med franko- in anglofoni, opaznejšo vlogo staroselcev ter nasprotja med starejšimi in novejšimi doseljenci.

Ključne besede: Kanada, doselitvena politika, staroselci, avtomobilska industrija, multikulturna družba.

ABSTRACT

Contemporary Canadian Faultlines

For the last two decades Canada has undergone radical socioeconomic changes closely linked with the liberalisation of the fundamental state documents and a process of globalization. Impacts are being reflected in an increasing diversity and a smaller cohesion of a Canadian pluralistic society – the latest becoming more powerful factor of the Pacific Rim region. This article focuses on the contemporary Canadian socioeconomic faultlines: an empowering role of Canadian economy in North America, traditional conflicts between anglo- and francophones, a notable role of Aboriginal peoples and contrasts between the old-timers and the newcomers.

Key words: Canada, immigration policy, Aboriginal peoples, car industry, multicultural society.

Avtorica besedila:

IRMA POTOČNIK SLAVIČ, dr. geog.,
Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta,
Univerza v Ljubljani,
E-pošta: irma.potocnik@ff.uni-lj.si

Avtorji fotografij:

IRMA POTOČNIK SLAVIČ, IRENA JENKO REED

COBISS I.04 strokovni članek

V zadnjih dveh desetletjih doživlja Kanada poleg prebivalstvenih (številčna rast in razporeditev prebivalstva, poreklo doseljencev itn.) tudi izjemno globoke gospodarske in družbene spremembe, ki jih lahko obravnavamo kot "prelomnice", ker odločilno preoblikujejo ustaljeno tradicionalno podobo Kanade kot prostorsko velike, a medijsko manj privlačne (razen v primeru ekoloških nesreč in mednarodnih športnih prireditev; 16) socialno varne multikulturne države.

Leta 2001 je kanadsko prebivalstvo prvič v zgodovini preseglo 30 milijonov, hkrati so v kanadski družbi čedalje bolj očitni novi elementi etnične sestave in kulturne raznolikosti: vse več je prebivalcev z neevropskimi koreninami, v Kanadi živi več kot 200 etničnih skupin, kitajščina je tretji najpogostejše govorjeni jezik v Kanadi itd.

Glavni dejavniki navedenih sprememb so prevladujoče neevropsko doseljevanje, hitro povečevanje števila kanadskega staroselskega prebivalstva, poseben položaj Quebeca v konfederaciji in okrepljena kanadska vloga znotraj severnoameriške skupnosti.

Tudi Kanada ima svoj razviti jug

Kanada je relativno mlada država. Ustanovni dokument (*British North America Act*) o konfederaciji Spodnje (Quebec) in Zgornje Kanade (Ontario) je nastal šele

leta 1867, medtem ko je sodobno večetnično družbo na podlagi intenzivne družbene liberalizacije vzpostavil ustavni zakon (*The Constitution Act*, 1982).

Pri obravnavanju sodobnih procesov v Kanadi, ki že desetletja predvsem zaradi naravnogeografskih pogojev prisega na razvojni model jedro-obrobje, se je smiselno navezati na splošno priznano "praktično regionalizacijo" Kanade (3). Le-ta je bolj kombinacija funkcionalnega (zgodovinska-gospodarska-prometna povezanost) in upravno-administrativnega (province z večjo mero samostojnosti in teritoriji s skoraj izključno odvisnostjo od darežljivosti ottavskega proračuna) kot pa pravega celovitega geografskega pristopa pri oblikovanju regij. Omenjena delitev je podlaga statističnim raziskovanjem in regionalnogeografskim študijam ter opredeljuje šest (geografskih) regij: Atlantsko Kanado, Quebec, Ontario, Zahodno Kanado, Britansko Kolumbijo in Severni teritorij.

Slika 1: Upravno-administrativna razdelitev Kanade (3).

Slika 2: Statistično-geografska razdelitev Kanade (3).

Od leta 1867, ko je imela Kanada 3,4 milijona prebivalcev, se je prebivalstvo do danes skoraj podesejterilo (32,7 milijona leta 2006; 15), kar Kanado uvršča med srednje velike države, saj ima približno tri četrtnine držav sveta manj prebivalstva kot Kanada. Kanadčani pa se v prebivalstvenem smislu ne primerjajo z ostalimi državami sveta, ampak z ZDA, ki pa so precej večja prebivalstvena sila (308 milijonov leta 2009). Gostota prebivalstva v Kanadi znaša 3 prebivalce/km², kar uvršča državo med izrazito redko poseljene (Avstralija ima rahlo nižjo gostoto – 2 prebivalca/km²). Kanadsko prebivalstvo je izjemno neenakomerno razporejeno, nekateri kanadski geografi govorijo o "magnetni vlogi" 8891 km dolge kanadsko-ameriške meje na 49. vzporedniku ali pa jo označujejo kot prebivalstveno jedro (*national population core*).

Na **gosto poseljenem območju** med Velikimi jezeri in ravnino ob reki Sv. Lovrenca živi 20 milijonov prebivalcev (60 % vsega prebivalstva Kanade; 3) in skoraj tri četrtnine prebivalcev kanadskih metropolitanskih območij (Toronto, Montreal, Ottawa/Gatineau, Quebec City, Hamilton, Oshawa in London). Glavna dejavnika močnih doselitvenih tokov sta gospodarski razvoj in rodovitne kmetijske površine.

Zmerna prebivalstvena gostota je značilna za območje, ki obkroža prebivalstveno središče in se razširja na južnem delu Kanade ter izkazuje bolj umirjeno prebivalstveno rast kot jedrno območje. Tu živi okrog 12 milijonov Kanadčanov (več kot tretjina prebivalstva; 3), tu so tudi preostala velika kanadska mesta (Vancouver, Edmonton, Calgary, Winnipeg in Halifax).

Preglednica 1: Izbrane značilnosti šestih kanadskih regij (3, 15).

regija	površina (km ²)	površina (%)	prebivalstvo	prebivalstvo (%)	brezposelnost (%)	mestno prebivalstvo (%)	staroselci*	staroselci (%)	BDP v kanadskem gospodarstvu (%)
Ontario	1.068.600	10,8	13.069.182	38,7%	5,7%	84,7	242.495	1,9%	40,6%
Quebec	1.540.700	15,5	7.828.879	23,2%	8,6%	84,7	108.425	1,4%	21,1%
Britanska Kolumbija	947.000	9,5	4.455.207	13,2%	7,4%	80,4	196.075	4,4%	12%
Zahodna Kanada	1.963.500	19,8	5.939.755	17,6%	5,0%	75,7	505.650	8,5%	20,2%
Atlantska Kanada	540.300	5,4	2.337.561	6,9%	11,2%	53,9	67.010	2,9%	5,7%
Severni teritoriji	3.909.800	39	109.275	0,3%	16,0%	/	53.130	48,6%	0,4%
skupaj	9.969.900	100	33.739.859	100,0%	9,0%	79,7	1.172.785	3,5%	100,0%

/ : poselitev ni primerljiva z ostalimi regijami

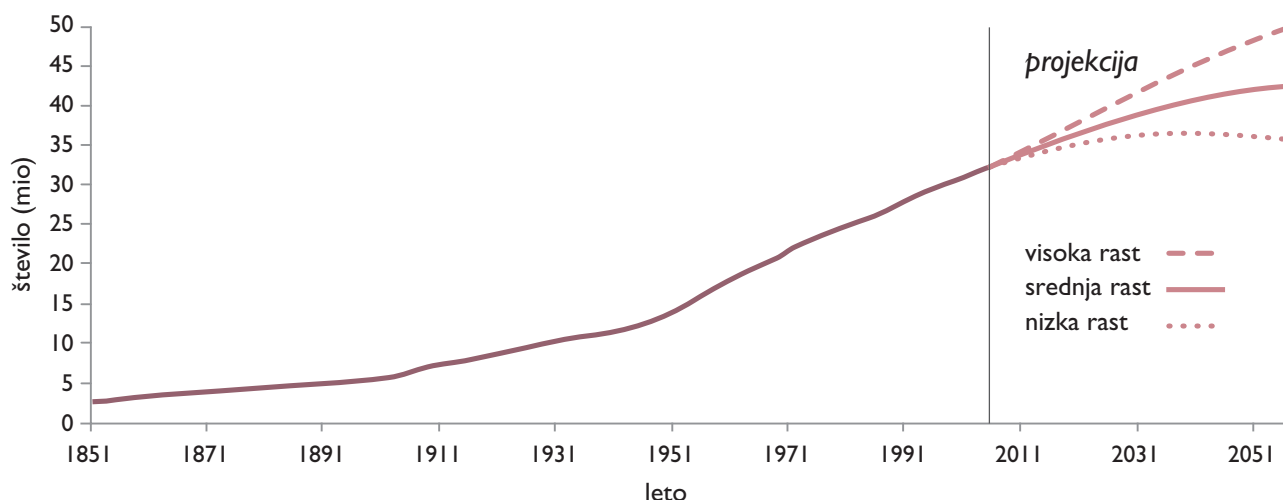
*: v letu 2006 se je med staroselce uvrščalo 698.025 Indijancev, 389.785 Metis in 50.485 Inuitov.

Nekateri predeli so v prebivalstvenem in gospodarskem smislu bolj dinamični (južna Alberta, nižji predeli Britanske Kolumbije), drugi se soočajo z zmanjševanjem števila prebivalcev (Nova Fundlandija, Saskatchewan). Območje se prekriva z razpoložljivimi kanadskimi obdelovalnimi površinami.

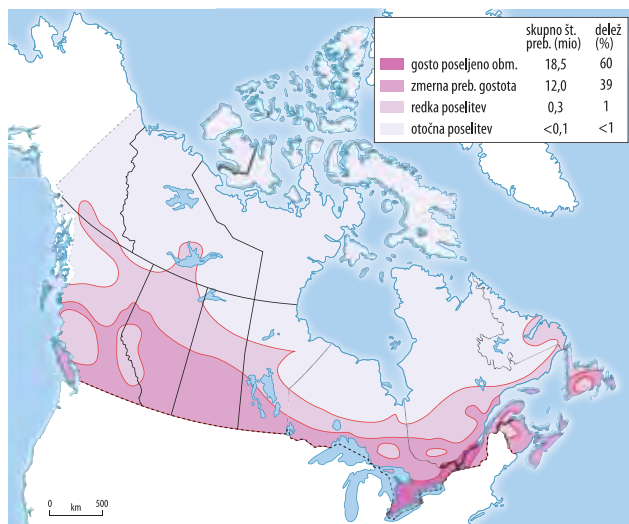
Redka poselitev je značilna za subarktične predele, kjer živi manj kot 1 % vseh Kanadčanov (300.000; 15) in so v zadnjem desetletju pričra rahlemu številčnemu upadu prebivalstva. Whitehorse in Yellowknife sta upravni in regionalni storitveni središči, največje mesto pa Fort McMurray (40.000 prebivalcev) v Alberti. Za "rudarska mesta" (*resource towns*) je značilna monostrukturna industrija.

Otočna poselitev prevladuje v arktičnem pasu, kjer v majhnih, prostorsko izoliranih naseljih živi skupaj 100.000 prebivalcev, večinoma staroselcev. Mala mesta z manj kot 5000 prebivalci in monostrukturnim gospodarstvom so hkrati tudi največja mestna središča. Kljub visokemu naravnemu prirastku staroselcev se območje sooča z upadanjem števila prebivalstva zaradi odseljevanja (3).

Še leta 1901 je le 35 % vseh Kanadčanov živelo v mestih, a sodobna Kanada je zelo urbanizirana država, saj skoraj 80 % prebivalcev živi v mestih z 10.000 prebivalci (2006), v regiji Ontario pa kar 85 % prebivalstva. Kanadska statistika opredeljuje največja mesta v Kanadi kot metropolitanska območja (*Census*

Slika 3: Gibanje števila prebivalstva v Kanadi od 1851 do 2006 in projekcije do 2051 (15).

Slika 4: Razporeditev prebivalstva v Kanadi (3).

Metropolitan Area – gre za urbano območje, ki ima najmanj 100.000 prebivalcev. Toronto ima več kot 4,7 milijonov prebivalcev (14 % vsega prebivalstva Kanade; 15) in je prebivalstveno številčnejši kot regije Severni teritorij z 0,3 % prebivalstva, Atlantska Kanada s 7,7 % in Britanska Kolumbija s 13,1 %.

Poleg Toronta je v regiji Ontario še nekaj metropolitanskih območij (Ottawa, Hamilton). Čedalje večjo rast deleža mestnega prebivalstva beleži tudi Britanska Kolumbija (85 % mestnega prebivalstva), kjer večina živi v Vancouvru (2,2 milijona). Regija Quebec je na tretjem mestu: 80 % mestnega prebivalstva, v Montrealu živi 3,4 milijonov ljudi. V središčih Zahodne Kanade, v Edmontonu (938.000 prebivalcev), Calgaryju (951.000), Winnipegu (671.000) živi 76 % mestnega prebivalstva, Atlantska Kanada ima 53 % mestnega prebivalstva (Halifax: 359.000 prebivalcev; 15).

Iz podrobne obravnave izključujemo Severne teritorije, ki zaradi podnebnih, gospodarskih in kulturnih vzrokov ter sistemskih preselitev staroselcev ne poznajo velikih prebivalstvenih jader. Delež Kanadčanov, ki živi znotraj metropolitanskih območij, se je povečal s 30,3 % (leta 1931) na 64 % (leta 2001). Leta 1931 je bilo le 10 metropolitanskih območij (Halifax, Hamilton, Montreal, Ottawa, Quebec, Saint John, Toronto, Vancouver, Windsor, Winnipeg), leta 2001 pa je njihovo število naraslo na 27, v njih ima sedeže večina podjetij (največ v Torontu in Calgaryju, kjer je središče energetskih koncernov; 11).

Slika 5: Union Station, Toronto. Glavno prometno vozlišče (cestnega, železniškega, vodnega in zaradi bližnjega mestnega letališča tudi zračnega prometa) največjega kanadskega mesta. Nekdanja pristaniška četrt neposredno ob obali Ontarijskega jezera zadnje desetletje doživlja postopno revitalizacijo (foto: Irma Potočnik Slavič).

Prva prelomnica: premik od državnega k celinskemu gospodarstvu

Začetki gospodarske preobrazbe Kanade v severno-ameriško industrijsko silo so se pričeli z avtomobilskim sporazumom (*Auto Pact*) med ZDA in Kanado leta 1965. Premik je bil formaliziran leta 1989 s kanadsko-ameriškim dogovorom o prosti trgovini (*Canada-US Free Trade Agreement-FTA*) oziroma njegovo nadgradnjo, tj. s prostorskim in prebivalstvenim povečanjem z vključitvijo Mehike v sporazum NAFTA (*North America Free Trade Agreement*) leta 1994.

Južni del Ontaria je v realnosti severni podaljšek ameriškega industrijskega pasu. V začetku 20. stoletja je ta severni krak vključeval predvsem obrate, ki so si jih lastili "veliki trije" (Ford, General Motors in Chrysler). Sestavljalnice avtomobilov so v osmih središčih (Windsor, St. Thomas, Ingersoll, Cambridge, Brampton, Alliston, Oakville in Oshawa), ki jih odlikuje odlična dostopnost do glavnih prometnih žil in bližina velikih trgov v ZDA in Kanadi. Avtomobilski sporazum *Auto Pact* med Kanado in ZDA je posledično vzpostavil skupni severnoameriški avtomobilski trg, ki so ga z masovno proizvodnjo obvladovali trije veliki ameriški proizvajalci avtomobilov. Z vidika ameriških podjetij je ta sporazum pomenil racionalizacijo proizvodnje in trženja avtomobilov znotraj Severne Amerike in posledično večjo konkurenčnost glede na tuje proizvajalce. Za Kanado je sporazum pomenil zagotovilo, da kanadskih avtomobilskih tovarn ne bodo zaprli ter prinesel prednosti masovne proizvodnje (omogočil je specializacijo nekaj tipov avtomobilov, ki so zalagali severnoameriško tržišče, znižale so se cene avtomobilov). Za Kanado je bilo izjemno pomembno tudi določilo, da kanadska proizvodnja avtomobilov v katerem koli letu sporazuma ni smela biti nižja od ravni le-te v izhodiščnem letu 1964. Danes v Ontariu proizvedejo 16 % avtomobilov v Severni Ameriki (8 % leta 1964), kar 85 % jih izvozijo v ZDA (3).

Drugi proizvajalci avtomobilov so morali plačevati 6,1 % uvoznega davka, kar je za podjetja predstavljalo pomemben finančni zalogaj. Zato je sredi 90-ih let 20. stoletja japonska vlada zahtevala, naj Kanada zniža ali ukine uvozne davke za Hondo (obrat v Allistonu), Suzuki (tovarna v Ingersollu) in Toyoto (podružnica v Cambridgeu). Ker je njihova zahteva naletela na

Že leta 1904 je tovarna Ford odpelala tovarno avtomobilov v Windsorju (južni Ontario), ki je bila neposredno povezana s precej večjim obratom v Detroitu. Kanadski izdelki so bili na britanskem trgu nižje obdavčeni kot ameriški, zato je Fordu "kanadski avtomobilski obvoz" omogočil večjo konkurenčnost na evropskem trgu. Za enako strategijo se je odločil tudi General Motors, ki je odprl obrat v Oshawi. Kanadski obrati, tj. podružnice ameriških avtomobilskih gigantov, so bili pomanjšana verzija precej večjih tovarn v ZDA. Istočasno so bile plače kanadskih delavcev nižje od ameriških, kanadski kupci pa so za enak model avtomobila morali odšteti občutno več denarja kot ameriški (višji zvezni in provincialni davki, višji proizvodni stroški zaradi manjše proizvodnje, visoki transportni stroški). Vlada v Ottawi je namreč predpisala 15 % davek na uvožene avtomobile in avtomobilске dele, kar je neposredno spodbudilo ameriška in druga tuja podjetja, da so odpirala "kanadske podružnice".

gluha ušesa, sta se Japonska in Evropska Unija pri-tožili na Svetovno trgovinsko organizacijo, ki je leta 2000 razglasila kanadsko-ameriški avtomobilski sporazum za diskriminatoren v odnosu do uvoženih avtomobilov z Japonske in Evropske Unije. Kanada je morala sporazum preklicati. Sporazum je prenehal veljati leta 2001, a je spremenil značaj in namen avtomobilске proizvodnje v Ontariu in zaznamoval premik kanadske zvezne politike k bolj liberalnim trgovskim sporazumom in k intenzivnejšemu vključevanju v obsežno severnoameriško tržišče (3).

Stopnjo postopnega vključevanja kanadskega gospodarstva v ameriško uradna statistika dokazuje s porastom kanadskega izvoza v ZDA. Kanadski izvozni izdelki (nafta, premog, lesni proizvodi, žito, kemikalije, gnojila, avtomobili in avtomobilski deli itd.), ki se v veliki meri transportirajo po železnici ali cevovodih, so v ZDA naleteli na odprto tržišče. Utrditev kanadskega gospo-

Slika 6: Železniško omrežje v upravljanju kanadskih železnic (14).

darstva v severnoameriškem je mogoče nazorno pojasniti s širitvijo kanadskega železniškega omrežja, saj je v začetku devetdesetih let 20. stoletja vodstvo kanadskih železnic (*Canadian National, CN*) kupilo *Illinois Central* in ga spojilo z železniškim sistemom ZDA.

Železniško omrežje CN se zdaj razteza od Halifaxa na obali Atlantskega oceana do New Orleansa ob Mehikem zalivu in Vancouvra ob Tihem oceanu. Medtem ko je konec 20. stoletja večina trgovine potekala med Kanado in ZDA, predvidevajo, da se bo v 21. stoletju povečala trgovina z Mehiko.

Druga prelomnica: od kolonialnega prisilnega jopiča do staroselske moči

Kanadska statistika med staroselce (*Aboriginal peoples*, 5) uvršča Indijance, Inuite in Metis (fr., mešanci med Indijanci in Francozi). Stike staroselcev in priseljencev v Kanadi lahko razdelimo v štiri obdobja:

- **obdobje pred stikom staroselcev z Evropejci (od leta 1000 do 1500):** staroselcev je bilo vsaj 200.000, mogoče celo 500.000; njihovo število je nihalo zaradi spremenjenih podnebnih pogojev in razpoložljivosti hrane;

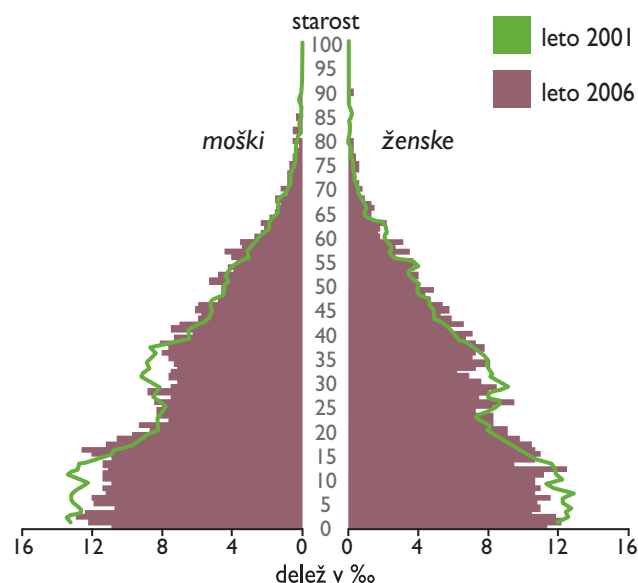
Slika 7: V Torontu je zelo pogosto prisotna mešanica raznovrstnih arhitekturnih stilov: v ospredju sta viktorijanska stavba in muzej v študentskem kampusu, v ozadju se že dvigujejo stolpnice finančne četrti (foto: Irma Potočnik Slavič).

- **zgodnji stik (1500 - 1800):** zlasti indijanska plemena, ki so prišla v stik z Evropejci (predvsem na vzhodu Kanade), so bili izpostavljeni novim boleznim, politične sile so jih vključile v kolonialne vojne, evropska naselitev jim je zmanjšala lovišča; do konca 18. stoletja je število Indijancev upadlo pod 50.000;
- **pozni stik (1800 - 1940)** je pomenil neposredni stik evropskih doseljencev z indijanskimi plemeni tudi na zahodu Kanade; stiki so bili v glavnem omejeni na kratkotrajna obdobja zlate mrzlice in trgovino s krznom; število staroselcev se je stabiliziralo na začetku 20. stoletja;
- **sodobni stik (1940 do danes):** staroselsko prebivalstvo v Kanadi številčno narašča zaradi visokega naravnega prirastka (visoka rodnost in nizka smrtnost; slika 8), ki je močno nad državnim povprečjem; popis leta 2006 jih je evidentiral 1,5 milijona (3, 8, 15).

Kanadska družba se je problematiki staroselcev izogibala. Kot marginalizirana skupina so bili podvrženi prilagoditvenim procesom več kot sto let. Zlasti po drugi svetovni vojni so staroselce preselili in jih naselili v manjša naselja z nekaj tisoč prebivalci, jih iztrgali iz tradicionalnih gospodarskih vzorcev, njihove otroke pa vključili v državni šolski sistem brez možnosti izobraževanja v maternem jeziku. Do leta 1969 je bilo kanadsko staroselsko prebivalstvo večinoma odrinjeno na družbeni rob in "nevidno" - živeli so v odmaknjenih rezervatih, do leta 1960 niso imeli volilne pravice. Leta 1969 so v Ottawi pripravili zadnji poskus asimilacije Indijancev v Kanadi, ki so ga indijanski poglavarji prvič v zgodovini javno zavrnili. V naslednjem desetletju so potekale razprave o položaju Indijancev v kanadski družbi. Sledilo je priznanje staroselskih ljudstev in njihovih pravic v ustavnem zakonu (1982), kar je izboljšalo njihov status in pogajalsko moč. Ustavni zakon pa ni opredelil pravic staroselcev, ampak je to nalogo prepustil pogajanjem ali sodiščem. Svojo politično moč so Inuiti deloma dokazali z notranjo upravno-politično reformo, ko je leta 1999 nastal nov teritorij Nunavut (v inuitskem jeziku inuktitut "nunavut" pomeni "naša zemlja"), kjer Inuiti predstavljajo veliko večino med 30.000 prebivalci (9, 12). Trenutno je na kanadskih sodiščih veliko zahtevkov staroselcev po vrnitvi zemlje (*land claim*) v naravi ali z odškodnino.

Leta 2007 je OZN sprejela Deklaracijo o pravicah staroselskih ljudstev (10), ki slednjim priznava pra-

vico do kulture, identitete, jezika, zaposlitve, zdravstvenega varstva in izobraževanja, poudarja njihovo pravico, da ohranijo lastne ustanove in tradicijo, pravico, da ostanejo drugačni in da se razvijajo v skladu z lastnimi vizijami gospodarskega in družbenega razvoja. Istočasno prepoveduje diskriminacijo in zahteva njihovo udeležbo pri vseh vprašanjih, ki jih zadevajo. Deklaracija države poziva, naj staroselskim ljudstvom prepustijo več oblasti nad ozemlji in viri, ki so jih tradicionalno imeli v posesti in jim vrnejo zasežena ozemlja oziroma izplačajo odškodnino. Deklaracija sicer ni pravno zavezujoča, vendar že s svojim obstojem postavlja minimalne standarde zaščite staroselcev. Zaskrbljujoče je dejstvo, da Kanada ni podpisnica te izjave, saj je izjavila, da bi z njenim sprejetjem kršila določila kanadske ustave.

Slika 8: Starostna piramida Inuitov v Nunavutu – primerjava med letoma 2001 in 2006 (15).

Tretja prelomnica: trenja med novejšimi in starejšimi doseljenci

Prvi doseljenci, katerih potomce danes prištevamo k indijanskim plemenom (*Indians, first nations*), so prišli iz Azije verjetno pred 30.000 leti preko celinskega mostu na Aljasko ter poselili porečje Jukona in tudi druge predele Severne Amerike. Drugi val, ki je prišel z obalnih območij Beringovega morja, se je ustalil v kanadskem predelu Arktike, njihovi potomci so današnji *Inuiti*.

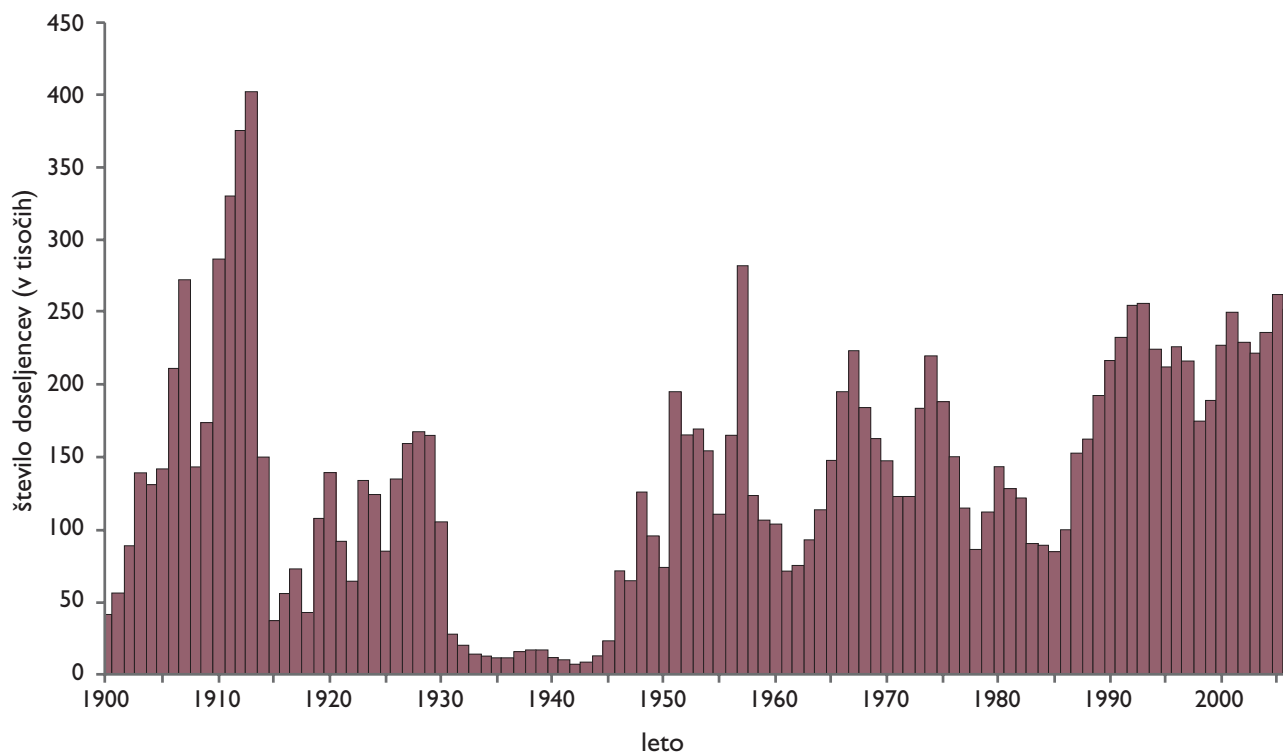
Naslednji selitveni val je bil povezan s kolonizacijo Severne Amerike, ki je pripeljala evropske doseljence - francoski in britanski doseljenci v Atlantski Kanadi in Quebecu so se pričeli doseljevati v 17. stoletju. V prvi polovici 19. stoletja je skoraj milijon doseljenec, tj. anglofonov in protestantov, v Kanado prišlo iz Združenega kraljestva. Do konca 19. stoletja se je 2 do 3 milijone kmetov priselilo v kanadske prerije (večinoma neanglofonska in nefrankofonska doselitev) - nekateri so prišli iz Ontaria, večinoma pa iz Evrope in ZDA. Več kot 1 milijon jih je prišlo iz Evrope, vključujoč Združeno kraljestvo, Nemčijo, Skandinavijo, Srednjo Evropo, Rusijo in Ukrajino (na to nakazujejo tudi številna zemljepisna imena v Zahodni Kanadi).

Do konca 20-ih let 20. stoletja so bile kanadske rodovitne površine zasedene, zato se je moral vzorec doselitve ponovno spremeniti - večina doseljenec je šla v mesta, kjer so iskali delo v tovarnah, ali pa v zaledje, kjer so delali v gozdovih in rudnikih (3).

Sodobno neevropsko doseljevanje se je začelo, ko je Kanada postala priljubljena dežela doseljevanja za ljudi z vsega sveta zaradi spremenjene doselitvene politike. Leta 1967 so se doseljenjski zakoni sprostili in so spodbudili doseljevanje iz vseh držav, saj je bilo

odstranjeno določilo o "želenih" pretežno britanskih doseljencah in doseljencah iz drugih evropskih držav. Glavni namen korenitih sprememb je bil zadostiti potrebo po kvalificirani delovni sili. Kanadska doselitvena politika določa tri kategorije doseljenec (2): družinsko (*family class*), ki vzpodbuja zaokroževanje družin (60 % doseljenec), kategorijo beguncev (*refugee class*), ki zagotavlja zatočišče političnim idr. doseljencem (15 % doseljenec) in gospodarsko kategorijo (*economic class*), temelječo na sistemu točkovanja, ki vrednoti kandidatovo "primernost" za vstop v Kanado na podlagi njegovih poklicnih kvalifikacij, ne glede na njegovo geografsko poreklo ali etnične korenine (25 % doseljenec). Od leta 1971 čedalje več doseljenec prihaja iz Azije (največ s Kitajske, Indije, Filipinov, Hong Konga, Sri Lanke), manjše število iz Afrike, Bližnjega Vzhoda, Karibov in Latinske Amerike. Neevropsko poreklo doseljenec je povzročilo dramatično preobrazbo v etnični, jezikovni in verski strukturi Kanade.

Kanada se je iz dualistične družbe, za katero je bilo značilno francosko in britansko prebivalstvo, razvila v pluralistično družbo. Od leta 1901 do leta 2001 je v Kanado prišlo 13,4 milijona doseljenec, ki so preoblikovali kanadsko prebivalstveno strukturo,

Slika 9: Valovi doseljevanja v Kanado od 1900 do 2006 (5).

Slika 10: Pogled na poslovno in trgovsko središče Toronta, kjer imajo sedež številne kanadske in mednarodne korporacije, največje banke in tudi borza (foto: Irma Potočnik Slavič).

dodali nove razsežnosti njenim družbenim in verskim vrednotam ter ustvarili pluralistično družbo. Le-to sestavljajo številne skupine ljudi z različnim kulturnim, jezikovnim in rasnim izvorom.

Po konfederaciji (1867) se je letno v Kanado doselilo manj kot 50.000 ljudi. Prve znake sprememb je zaznati konec 19. stoletja, ko so z raznovrstnimi spodbudami pričeli kolonizirati "kanadski zahod", tj. predvsem rodovitne kmetijske površine v prerijskih provincah, kar je privabilo pomembno število neangleških doseljencev iz Srednje in Vzhodne Evrope. Tako se je letno število doseljencev hitro dvignilo nad 50.000 in leta 1913 doseglo rekordnih 400.870, a do 20-ih let 20. stoletja je bila zasedena že večina rodovitne zemlje ali pa sta jo imeli v lasti dve veliki družbi (*Hudson's Bay Company* in *Canadian Pacific Railway*), zato se je število doseljencev ponovno zmanjšalo. V času velike gospodarske krize v 30-ih letih 20. stoletja se je doselilo precej manj kot 50.000 ljudi na leto. Takoj po drugi svetovni vojni se je v povprečju doselilo med 50 in 100.000 ljudi,

sedaj pa število doseljencev presega 200.000 ljudi na leto. V Ottawi so administrativno določili, da letno število doseljencev ne sme preseči 1 % celotnega kanadskega prebivalstva. V letu 2001 je tako Kanada uradno nudila doselitev največ 300.000 doseljencem, dejansko se jih je doselilo 256.000. V sodobnem času je sobivanje različnih kultur pogojeno z doselitvami predvsem iz neevropskih držav. V letu 1867 je le 1,5 % prebivalcev Kanade izkazovalo neevropske korenine, leta 2001 pa je bilo Kanadčanov z neevropskimi koreninami že 20 % (3).

Pred letom 1980 so se britanski in drugi evropski doseljenci, ki so predstavljali večino doseljencev, hitro prilagodili obstoječi kanadski kulturi, ki je imela evropske korenine in številne kulturno-civilizacijske vezi z Evropo (angleški in francoski jezik, britanski parlamentarni sistem itn.). Od 80-ih let, zlasti pa od 90-ih let 20. stoletja pa je zlasti v velikih mestih očiten neevropski kulturni in politični vpliv. Doseljenci so prinesli določene elemente svojih kultur, neevropske jezike, svoje načine oblačenja in prehranjevanja ter bivanja. Istočasno pa se je v Kanadi povečalo zanimanje za "tradicionalne kanadske skrbi", tj. anglo-frankofonske odnose in za staroselce, a je oboje za nove doseljence povsem obrobne pomena. Te temeljite spremembe ustvarjajo nova trenja, tudi nasprotovanja ter sočasno fluidnost in hibridizacijo kulturnih elementov (1, 3, 7).

Slika 11: Kanadsko podeželje v neposrednem zaledju torontske aglomeracije (Caledon, Ontario), kjer uspešno dopolnjujejo tradicionalne funkcije kmetijstva z »doživetjem na kmetiji«, ki je zanimivo za mestno prebivalstvo (nakup kmetijskih pridelkov v domači prodajalni, možnost obiranja sadja in zelenjave, praznovanje rojstnih dni itd.; foto: Irena Jenko Reed).

Slika 12: Največja univerza v Torontu, kjer poučujejo tudi geografijo, je University of Toronto (ustanovljena 1827), ki je imela v letu 2009 več kot 33.000 dodiplomskih in skoraj 12.000 podiplomskih študentov. Univerza poseduje stavbe v središču mesta - v neposredni bližini finančno-poslovne četrti (St. George Campus, na sliki), pa tudi dislocirani enoti v Mississaugi in Scarboroughu (foto: Irma Potočnik Slavič).

Zaradi doseljevanja je Kanada primer pluralistične družbe, a je hkrati to družbo razdelilo na tri elemente: staroselce, potomce generacij, ki so v Kanado prihajale od 17. do konca 20. stoletja (*old-timers*), in sedanje doseljence, ki so bili rojeni izven Kanade (*newcomers*). Prvotni razlog za trenja med skupinama "mlajših" in "starejših" doseljenec je, da tisti, ki so rojeni v Kanadi, zaznavajo sodobne doseljence ali kot doprinos (njim samim ali Kanadi) ali pa menijo, da negativno vplivajo na njihov način življenja. Medtem ko novi elementi doseljenjskih kultur pogosto bogatijo kanadsko družbo, so nekateri povzročili kulturno-etnična nasprotja med posameznimi člani obeh skupin. Doseljevanje prinaša tudi očitne prednosti, na primer rast skupnega števila prebivalcev Kanade, zagotavlja zelo potrebno kvalificirano delovno silo, prinaša vlagateljski kapital, pa tudi novo kulturno bogastvo kanadske družbe. Seveda pa obstaja tudi druga stran: pogosta so mnenja, da bodo doseljenci poslabšali gospodarski položaj starejših doseljenec in

spremenili podobo kanadske družbe (drugačni jeziki, kulture, rase). To je še zlasti podkrepljeno z dejstvom, da se novi doseljenci večinoma priseljujejo v velika metropolitanska območja, zlasti v tri največja (več kot 2 milijona prebivalcev Toronta predstavljajo novi doseljenci; 1), kjer ustvarjajo kulturno-etnične zgoštevke, ki upočasnijo ali onemogočajo njihovo vključitev v kanadsko družbo. Velika večina doseljenec živi v Ontariu (več kot polovica doseljenec), Britanski Kolumbiji, Quebecu in Alberti (11).

Četrta prelomnica: francosko-angleško ravnotežje

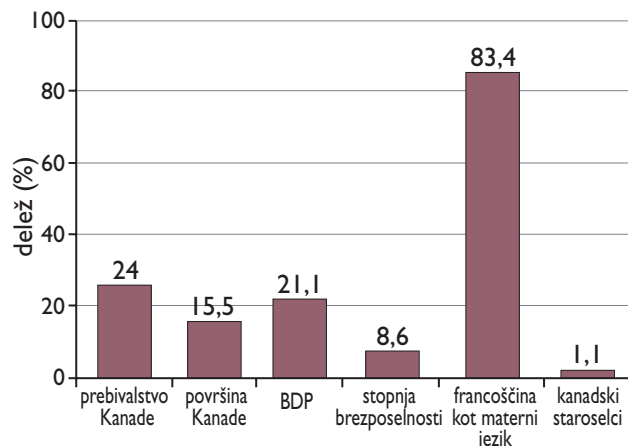
Frankofoni in anglofoni predstavljajo tradicionalno dvojnost kanadske družbe, ki ima zelo globoke zgodovinske korenine. Z ustanovitvijo Province Kanada

(1841) je ta odnos zacvetel v partnerstvo angleško govoreče zahodne Kanade in francosko govoreče vzhodne Kanade, ki sta si delili politično moč. Z letom 1867 je bilo razglašeno, da sta oba jezika uradna jezika novega dominiona. Jezik je osrednji element francoske dediščine in zagotavlja ohranjanje francoske kulture ter je hkrati tudi pomemben pokazatelj družbene in politične moči. "Novi Kanadčani" (tujerodni neevropski doseljenci) tako lahko gravitirajo k eni ali drugi skupini. A ker je angleščina tudi poslovni jezik v Severni Ameriki, se novi doseljenci večinoma naseljujejo na angleško govorečih območjih.

6,8 milijonov Kanadčanov navaja francoski jezik za materni jezik (3, 13); francosko govoreči Kanadčani so v provincah Quebec (83,1 % prebivalstva doma govori francosko; slika 14), Novi Brunswick (30,3 % prebivalcev province), manjša zgostitev je tudi na severovzhodu Ontaria (2,7 % prebivalcev province). Zunaj province Quebec Kanadčani doma večinoma govorijo angleško (85,6 %), neuradne jezike (11,7 %) in francosko (2,7 %), skoraj petina vseh Kanadčanov je bilingvističnih. Število francosko govorečih Kanadčanov sicer narašča, vendar je njihov naravni prirastek nižji od državnega povprečja. Frankofoni so tudi politično organizirani, separatistična trenja so trajno prisotna (referendumi), stalno jabolko spora predstavljajo tudi najrazličnejši jezikovni zakoni.

Slika 13: Od vzhodne do zahodne kanadske obale poteka trasa poti (Trans Canada Trail), ki povezuje glavna mesta provinc in teritorijev, pa tudi bolj redko poseljena območja, naravno in kulturno dediščino, na katero so Kanadčani izjemno ponosni. Pot obiskovalcem nudi tudi številne možnosti za rekreacijo in preživljanje prostega časa (veslanje, tek, kolesarjenje, prostori za piknik itd.; foto: Irena Jenko Reed).

Slika 14: Izbrani statistični podatki za Quebec (3).

Nove delitve in nove preizkušnje

Če smo Kanado še pred nekaj desetletji poznali samo kot anglo- in frankofonsko državo, je v zadnjega pol stoletja postala izrazito večjezična in multikulturna država. V preteklosti so prevladovali doselitveni in gospodarski tokovi v smeri vzhod-zahod, zaradi preusmeritve in navezavo na južne sosesde, ko Kanada postaja pomemben dejavnik v razvoju Severne Amerike, pa trgovski tokovi pretežno potekajo v smeri sever-jug. Večdesetletna izrazita gospodarsko-politična prevlada vzhodnih provinc (Ontario in Quebec) v zadnjem desetletju slabi, saj nastaja več jeder, najmočnejša so zlasti na zahodu (Alberta in Britanska Kolumbija, ki zlasti veliko pričakuje v gospodarskem smislu od zimskih olimpijskih iger v letu 2010; slika 15). Kljub medijsko opevani podobi Kanade kot "dežele izjemnih razsežnosti in divjine", je država visoko urbanizirana, saj 80 % Kanadčanov živi v mestih, poselitev je izrazito zgoščena na jugu države (4). Od nastanka sodobne Kanade (1867) država beleži stalno prebivalstveno rast, ki pa je čedalje bolj posledica doselitev in v manjši meri visokega naravnega prirastka staroselskega prebivalstva. Nekdaj prevladujočo doselitev iz evropskih držav je preseglo doseljevanje neevropskih doseljencev s širšega območja Pacifiškega obroča. Država, ki je v svetovnem merilu veljala za simbol socialnega blagostanja, stabilnosti in medsebojne strpnosti, je tako v sedanjosti na zelo težki preizkušnji, saj pretekli vzorci reševanja problema različnosti kultur v sedanjem času niso več uporabni, prilagoditev novim razmeram pa zahteva veliko mero razumnosti in razumevanja vseh strani.

Slika 15: Olimpijski komite je 2. julija 2003 razglasil Vancouver za središče zimsko-športnega olimpijskega in paraolimpijskega dogajanja v letu 2010. Tako je Britanska Kolumbija dobila potreben gospodarski impulz, saj predvidevajo, da bodo igre stale 1,3 milijarde, a hkrati ustvarile 10 milijard kanadskih dolarjev dohodka (avtor: Adrian Raeside, povzeto po viru 3).

Viri in literatura

1. Basten, L., Gerhard, U., 2008. Quo vadis Toronto? Geographische Rundschau, Jhg. 60, Heft 2, str. 20-29.
2. Bauder, H., 2008. Kanada: Zuwanderungsmodell für Deutschland. Geographische Rundschau, Jhg. 60, Heft 2, str. 48-50.
3. Bone, R.M., 2005. The Regional Geography of Canada (third edition). Oxford University Press, Ontario, 572 str.
4. Bourne, L. S., 2004. Canadian Cities in Transition: New Sources of urban Difference. Dela 21, str. 97-107.
5. Canada's Ethnocultural Mosaic, 2006. Census 2006, Statistics Canada, 36 str.
6. Canadian Demographics at Glance, 2008. Statistics of Canada, 54 str.
7. Čibej, B., 2008. Nestabilna Kanada, stabilni Quebec. Delo, 8. 12. 2008, str. 8.
8. First Nations people, 2009. Selected findings of the 2006 Census. Statistics Canada, 8 str.
9. Gionet, L., 2008. Inuit in Canada: Selected findings of the 2006 Census. Statistics Canada, 7 str.
10. Grah, M., 2007. Dvaindvajset let za 46 členov. Delo, 18. 9. 2007, str. 8.
11. Hahn, B., 2008. Calgary – Erfolgsstory einer kanadischen Präriestadt. Geographische Rundschau, Jhg. 60, Heft 2, str. 4-11.
12. Härtling, J., 2008. Nunavut – eine Erfolgsgeschichte? Geographische Rundschau, Jhg. 60, Heft 2, str. 38-46.
13. Human Activity and the Environment: Annual Statistics, 2009. Statistics Canada, 166 str.
14. Med mreže 1: <http://www.cn.ca> (citirano 22. 12. 2008).
15. Med mreže 2: <http://www.statcan.gc.ca> (citirano 5. 1. 2010).
16. Med mreže 3: <http://www.theglobeandmail.com> (citirano 10. 11. 2008).